

Matematyka Dyskretna

Wykład VIII

Grzegorz Bobiński (UMK)

2.3 Reguła włączania i wyłączenia

Twierdzenie 2.14 (reguła włączania i wyłączenia)

Jeśli $X_1, \dots, X_n$ są zbiorami, to

$$|X_1 \cup \dots \cup X_n| = \sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1, n]} (-1)^{|I|-1} |X_I| = \sum_{k=1}^n (-1)^{k-1} \cdot \sum_{I \in C_{n,k}} |X_I|,$$

gdzie $X_{\{i_1, \dots, i_k\}} := X_{i_1} \cap \dots \cap X_{i_k}$.

Dowód

Indukcja na n .

1° $n \leq 2$.

1.1 $n = 1$.

$$|X_1 \cup \dots \cup X_n| = |X_1|.$$

$$\sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1,1]} (-1)^{|I|-1} |X_I| = (-1)^{|\{1\}|-1} \cdot |X_{\{1\}}| = |X_1|.$$

1.2 $n = 2$.

$$|X_1 \cup \dots \cup X_n| = |X_1 \cup X_2|.$$

$$\sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1,2]} (-1)^{|I|-1} |X_I| = |X_1| + |X_2| - |X_1 \cap X_2|.$$

Twierdzenie 2.14 (reguła włączania i wyłączenia)

Jeśli $X_1, \dots, X_n$ są zbiorami, to

$$|X_1 \cup \dots \cup X_n| = \sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1, n]} (-1)^{|I|-1} |X_I| = \sum_{k=1}^n (-1)^{k-1} \cdot \sum_{I \in \mathcal{C}_{n,k}} |X_I|,$$

gdzie $X_{\{i_1, \dots, i_k\}} := X_{i_1} \cap \dots \cap X_{i_k}$.

2° $n > 2$.

Niech $Y_i := X_i \cap X_n$, $i \in [1, n-1]$.

$$\begin{aligned} |X_1 \cup \dots \cup X_n| &= |(X_1 \cup \dots \cup X_{n-1}) \cup X_n| \\ &= |X_1 \cup \dots \cup X_{n-1}| + |X_n| - |(X_1 \cup \dots \cup X_{n-1}) \cap X_n| && \text{[(Z.1) dla 2]} \\ &= |X_1 \cup \dots \cup X_{n-1}| + |X_n| - |(X_1 \cap X_n) \cup \dots \cup (X_{n-1} \cap X_n)| \\ &= |X_1 \cup \dots \cup X_{n-1}| + |X_n| - |Y_1 \cup \dots \cup Y_{n-1}| \\ &= \sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1, n-1]} (-1)^{|I|-1} \cdot |X_I| + |X_n| - \sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1, n-1]} (-1)^{|I|-1} \cdot |Y_I| && \text{[(Z.1) dla } n-1\text{]} \\ &= \sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1, n-1]} (-1)^{|I|-1} \cdot |X_I| + |X_n| - \sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1, n-1]} (-1)^{|I|-1} \cdot |X_{I \cup \{n\}}| \\ &= \sum_{\substack{\emptyset \neq I \subseteq [1, n] \\ n \notin I}} (-1)^{|I|-1} \cdot |X_I| + \sum_{I=\{n\}} (-1)^{|I|-1} \cdot |X_I| + \sum_{\substack{\{n\} \neq I \subseteq [1, n] \\ n \in I}} (-1)^{|I|-1} \cdot |X_I| \\ &= \sum_{\emptyset \neq I \subseteq [1, n]} (-1)^{|I|-1} \cdot |X_I|. \quad \square \end{aligned}$$

Przykład

Jeśli $n := p_1^{m_1} \cdots p_l^{m_l}$, $m_1, \dots, m_l > 0$, $p_1, \dots, p_l \in \mathbb{P}$, $p_i \neq p_j$ dla $i \neq j$, to

$$\varphi(n) = n \cdot \left(1 - \frac{1}{p_1}\right) \cdots \left(1 - \frac{1}{p_l}\right).$$

Dowód

Dla $i \in [1, k]$ definiujemy X_i wzorem

$$X_i := \{m \in [0, n-1] : p_i \mid m\}.$$

Zauważmy, że

$$|X_{i_1} \cap \cdots \cap X_{i_k}| = \frac{n}{p_{i_1} \cdots p_{i_k}}.$$

Stąd

$$\begin{aligned}\varphi(n) &= |[0, n-1] \setminus (X_1 \cup \cdots \cup X_l)| \\ &= n - |X_1 \cup \cdots \cup X_l| \\ &= n - \sum_{k=1}^l \sum_{1 \leq i_1 < \cdots < i_k \leq l} (-1)^{k-1} \cdot |X_{i_1} \cap \cdots \cap X_{i_k}| \\ &= n + \sum_{k=1}^l \sum_{1 \leq i_1 < \cdots < i_k \leq l} (-1)^k \cdot |X_{i_1} \cap \cdots \cap X_{i_k}| \\ &= n + \sum_{k=1}^l \sum_{1 \leq i_1 < \cdots < i_k \leq l} (-1)^k \cdot \frac{n}{p_{i_1} \cdots p_{i_k}} \\ &= n \cdot \left(1 + \sum_{k=1}^l \sum_{1 \leq i_1 < \cdots < i_k \leq l} \left(-\frac{1}{p_{i_1}}\right) \cdots \left(-\frac{1}{p_{i_k}}\right)\right) \\ &= n \cdot \left(1 - \frac{1}{p_1}\right) \cdots \left(1 - \frac{1}{p_l}\right). \quad \square\end{aligned}$$

Oznaczenie (permutacje bez punktów stałych)

Dla $n \in \mathbb{N}$ definiujemy P_n i P'_n wzorami $P_n := P_{[1,n]}$ i

$$P'_n := \{a \in P_n : a(i) \neq i \text{ dla wszystkich } i \in [1, n]\}.$$

Lemat 2.15

Jeśli $n \in \mathbb{N}$, to $|P'_n| = n! \cdot \sum_{k \in [0, n]} \frac{(-1)^k}{k!}$.

Przypomnienie

(2.1): $|P_X| = (|X|)!$.

(2.3): $|C_{n,k}| = \binom{n}{k}$.

Dowód

Dla $i \in [1, n]$ niech $X_i := \{a \in P_n : a(i) = i\}$.

Zauważmy, że $|X_{i_1} \cap \dots \cap X_{i_k}| = P_{[1,n] \setminus \{i_1, \dots, i_k\}} \stackrel{(2.1)}{=} (n-k)!$.

Stąd

$$\begin{aligned} |P'_n| &= |P_n \setminus (X_1 \cup \dots \cup X_n)| = |P_n| - |X_1 \cup \dots \cup X_n| \\ &= |P_n| - \sum_{k \in [1, n]} (-1)^{k-1} \cdot \sum_{\{i_1, \dots, i_k\} \in C_{n,k}} |X_{i_1} \cap \dots \cap X_{i_k}| \\ &= n! + \sum_{k \in [1, n]} (-1)^k \cdot \sum_{I \in C_{n,k}} (n-k)! \\ &= n! + \sum_{k \in [1, n]} (-1)^k \cdot \binom{n}{k} \cdot (n-k)! && [(2.3)] \\ &= (-1)^0 \cdot \frac{n!}{0!} + \sum_{k \in [1, n]} (-1)^k \cdot \frac{n!}{k!} = n! \cdot \sum_{k \in [0, n]} \frac{(-1)^k}{k!}. \quad \square \end{aligned}$$

Oznaczenie

Dla $x \in \mathbb{R}$ definiujemy $[x] \in \mathbb{Z}$ wzorem

$$[x] := \begin{cases} [x] & \text{jeśli } x - [x] < \frac{1}{2}, \\ [x] + 1 & \text{jeśli } x - [x] \geq \frac{1}{2}. \end{cases}$$

Uwaga

Jeśli $x \in \mathbb{R}$, $k \in \mathbb{Z}$ i $|x - k| < \frac{1}{2}$, to $[x] = k$.

Wniosek 2.16

(1) Jeśli $n \in \mathbb{N}_+$, to $|P'_n| = \left[\frac{n!}{e}\right]$.

(2) $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{|P'_n|}{P_n} = \frac{1}{e}$.

Dowód

Wiadomo, że $\left| \frac{1}{e} - \sum_{k \in [0, n]} \frac{(-1)^k}{k!} \right| < \frac{1}{(n+1)!}$. (*)

W szczególności $\lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{k \in [0, n]} \frac{(-1)^k}{k!} = \frac{1}{e}$. (**)

Stąd $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{|P'_n|}{P_n} \stackrel{(2.15)+(2.1)}{=} \lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{k \in [0, n]} \frac{(-1)^k}{k!} \stackrel{(**)}{=} \frac{1}{e}$.

Ponadto,

$$\left| \frac{n!}{e} - |P'_n| \right| \stackrel{(2.15)}{=} \left| \frac{n!}{e} - n! \cdot \sum_{k \in [0, n]} \frac{(-1)^k}{k!} \right| = n! \cdot \left| \frac{1}{e} - \sum_{k \in [0, n]} \frac{(-1)^k}{k!} \right| \stackrel{(*)}{<} \frac{n!}{(n+1)!} = \frac{1}{n+1} \leq \frac{1}{2}. \quad \square$$